

פרוטוקול מס' 18

מישיבת ועדה החוקה, חוק ומשפט, מיום ד',
כ"ו באדר א' תש"ל (4.3.70), בשעה 8.30.

נכחר:

חברי הוועדה:

י.ש. בן-מאיר - היו"ר
מ. ביבי
ז. הרינג
מ. פרוש
י.ה. קלינגהופר
ש. פרידמן
ג. האוזנר
מ. בן-פורח
א. עופר
י. ארידור
מ. אביזוהר
ח.י. צדוק
ב. הלוי
ר. ארזי
ש.ז. אברמוב
א. אנקוריין
י. קורן

מוזמנים:

סגן שר הפנים י. גולדשמיט
היועץ המשפטי לממשלה מ. שמגר
א. ידין - משנה ליועץ המשפטי
ש. גוברמן - משרד המשפטים
א. שפט - משרד הפנים

מזכירת הוועדה:

ר. מלחי

רשם:

א. סידי

סדר-היום: חוק השבות (תיקון מס' 2), תש"ל-1970

חוק השבות (תיקון מס' 2), תש"ל-1970

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אני פותח את הישיבה.

נחחיל בהצבעה על ההצעות לסעיף 34.
אנחנו עומדים בשאלת הגיור. הה"כ האוזנר וארזי הציעו לכתוב: "שנחגיג על ידי רב המכהן בעדה או בקהילה בארץ או בחוץ לארץ".

ה צ ב ע ה

הצעת הה"כ האוזנר וארזי, כנ"ל, לא נתקבלה

זכות הסתייגות לחה"כ האוזנר

היו"ר י.ש. בן-מאיר: יש הצעה לסייפא של הה"כ ארידור: במקום "והוא אינו בן דת אחרת" לכתוב "והוא לא חדל להיות בן הדת היהודית".

י. ארידור: אינני מעמיד את הצעתי להצבעה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: הה"כ ביבי מציע את ההצעה הבאה: על אף האמור בסעיף 4ב ייקבע מוצאו של בן העדה הקראית לפי ייחוס האב ובהתאם לדיני העדה הקראית.

ב. הלוי: האם היה דיון על כך?

היו"ר י.ש. בן-מאיר: כן. אלא שאין עדה קראית.

מ. ביבי: יש.

מ. שמגר: עדה קראית איננה קיימת כגוף בעל הגדרה נפרדת. הקראים סבורים שהם יהודים ואינם סבורים שהם יהודים. ברגע שנכניס לחוק את המושג "עדה קראית" יצונו עדה נפרדת. לכן, אני יכול להבין את החלק הראשון של הצעתך, אם כי אינני יכול להסכים לו; אבל להבליט בסייפא יש עדה קראית נפרדת, נדמה לי שלא זו מגמת התיקון שאתה מציע.

מ. ביבי: אני מוכן להציע אלטרנטיבה על ידי חלוקת הצעתי לשני חלקים. בראשון יאמר: "על האמור בסעיף 4ב ייקבע מוצאו של יהודי קראי לפי ייחוס האב"; ואילו בנוסח השני בחוספת המלים "ובהתאם לדיני העדה הקראית".

ה צ ב ע ה

הצעת הה"כ ביבי, בשתי הגרסות, לא נתקבלה

הסתייגות לחה"כ ביבי

היו"ר י.ש. בן-מאיר: הה"כ קלינגהופר מציע להוסיף "תעודה ציבורית המפרשת את ההורים או אחד מהם כיהודים - חשמש ראיה לכאורה לייחוסם יהודים".

ר. ארזי: אני רוצה להבין את ההצעה.

י.ה. קלינגהופר: כדי שלא תיעשה בדיקה אין-סופית אחורה, אני אומר שחעודה ציבורית, המראה שההורה יהודי, תשמש כראיה לכאורה ליהדותו.

ה צ ב ע ה

הצעת חה"כ קלינגהופר, כנ"ל, לא נתקבלה

י.ה. קלינגהופר: היות ושלוש ההצעות שלי נפלו בהצבעה, אני רושם אותן כהסתייגויות.

מ. פרוש: אני הצעתי להוסיף שני סעיפים אחרי סעיף זה: (1) שנחגייר לפי ההלכה; (2) כל גיור שנעשה בחו"ל טעון אישור בית הדין הרבני.

ה צ ב ע ה

הצעת חה"כ פרוש, כנ"ל, לא נתקבלה

הסתייגות לחה"כ פרוש.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: יש עוד הצעה לחה"כ פרוש: "האמור בחוק זה אינו פוגע בדיני נישואין וגירושיהם".

ה צ ב ע ה

הצעת חה"כ פרוש, כנ"ל, לא נתקבלה

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אני מעמיד להצבעה את סעיף 4ב כהצעת הממשל

ה צ ב ע ה

בעד סעיף 4ב, כהצעת הממשלה - 10

נגד - 6

סעיף 4ב, כהצעת הממשלה, נתקבל

סעיף 4א

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אנחנו עוברים לסעיף 4א, מונח לפניכם הנוסח האחרון המוצע לסעיף זה.

ר. ארזי: בחלק השני של סעיף קטן (א) נאמר שזכויות אלה "מוקנות גם לילד ולנכד של יהודי, לבן-זוג של יהודי ולבן זוג של ילד של יהודי". האם זה כולל גם בן-זוג של נכד?

היו"ר י.ש. בן-מאיר: ברור שלא.

זה בניגוד להצעה בנוסח המקורי.

ר. ארזי:

אני רוצה להוסיף, שרוב ההצעות שהוצעו
לסעיף 4א נכללו בנוסח החדש. על כן
אעמיד להצבעה רק אותן הצעות שלא נכללו.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

חה"כ האוזנר הציע להוסיף גם את בן-זוגו

של הנכד.

ה צ ב ע ה

בעד הצעת חה"כ האוזנר (הוספת בן-זוג הנכד) - 8

נגד - 5

נגד

הצעת חה"כ האוזנר נתקבלה

הסתייגות לחה"כ י.ש. בן-מאיר

חה"כ אביזוהר מציע למחוק את המלים
"להוציא יהודי מומר שבהם".

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מוריד את ההצעה.

מ. אביזוהר:

חה"כ ביבי מציע להוסיף את המלים "או של
צאצאיו" אחרי המלים "הזכויות של יהודי".

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מוריד את ההצעה בדבר הצאצאים, אבל
אני בעד הוספת הנינים.

מ. ביבי:

ה צ ב ע ה

הצעת חה"כ ביבי, כנ"ל, לא נתקבלה

הסתייגות לחה"כ ביבי

בסעיף קטן (ב) נאמר שהסייגים והתנאים
שנקבעו בחוק זה יחולו גם על מי שחובע
זכות לפי סעיף קטן (א). היחה הצעה של חה"כ צדוק לכתוב "מי שהוקנה
לו זכות" במקום "מי שחובע". אני חצה להציע הצעה נוספת במקום
"מי שחובע" לכתוב "מי שנהנה".

ר. ארזי:

עדיין לא נהנה; הוא מבקש ליהנות.

מ. שמגר:

נדמה לי שחה"כ ארזי צריך לייחס את הצעתו
גם לסעיף קטן (ב).

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני חושב שהניסוח יהיה קצת מסורבל.

מ. שמגר:

למעשה אינני רואה טעם בשינוי-נוסח זה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

הצעתי אפשרות, בעקבות הערה קודמת של
חה"כ צדוק, אבל אינני עומד על הצעתי.

ר. ארזי:

י.ה. קלינגהופר:

לשם הבהרת הניסוח: בסעיף קטן (ג), לפי הצעתו של היועץ המשפטי, הסכמנו להפריד את הסייגים והתנאים ולרכז את הנושא הזה בסעיף קטן (ג). אבל אני רוצה לשאול לגבי השימוש בצורה של עבר. בעברית מקובל להשתמש בעבר גם כעבר יחסי. אבל אני זוכר פסק-דין של השופט זילברג, אשר פרש איזו צורה של עבר - לגבי הסמכויות של שר הפנים לקבוע דברים בצו - כעבר אבסולוטי, וכחב פסק-דין מאד מנומק ומעניין. אבל עם כל הכבוד לשופט, אני חושב שהוא טעה. היות וגם כאן ישויה לשון עבר להתפרש כעבר אבסולוטי, שלא כרצונו של המחוקק, כי התנאים והסייגים שייקבעו בחוקים העתידיים לבוא אולי יתפרשו כסייגים ותנאים שאינם לענין ההוראה הזאת.

א. ידין: אפשר לכתוב: "הסייגים והתנאים שבחוק".

מ. שמגר: או: "הקבועים בחוק" בהווה.

ח.י. צדוק: אני מציע לכתוב "שבחוק". זה הניסוח הברור ביותר.

י. ארידור:

נדמה לי שרצוי גם להוסיף לאחר המלים "בחוק זה" את המלים "או על פיו". אחרו עלול הדבר להתפרש, שאם שר הפנים יחקיק תקנות בהן יקבע תנאים או סייגים לגבי יהודי או עולה, הוא יכול לעשות זאת אך ורק לגבי ה"יהודי המקורי" ולא לגבי הסוגים הנספחים. ייצא מזה שמי שתובע זכות לפי סעיף קטן (א), אי-אפשר להטיל עליו סייגים ותנאים בתקנות. בעוד שעל מי שמקנה לו זכות זו אפשר להטיל סייגים ותנאים.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: נדמה לי שזה לא חל כלפי חוק השבות.

ר. ארזי:

מדוע? לשר יש סמכויות. הוא יכול להחקיק תקנה שנדרש מסמך מסויים וכיוצא בזה.

ב. הלוי:

אני חושב שכל ההוראה הזאת צריכה לאפשר למחוק את סעיף קטן (ג). בכל נובע מסעיף קטן (א) וזה מובן מאליו.

מ. שמגר:

אני רוצה לחזור בקצרה על הנימוקים שהביאו אותנו להוסיף את הקטע הזה. בחוק השבות יש הפרדה בין הנושא שאפשר לקרוא לו הזכות הבסיסית שהוא מעניק לבין הסייגים והתנאים שהוא קובע או שרשאי השר לקבוע בתקנות. עובדה שהערת השוליים לסעיף 1 אומרת "הזכות לעליה", ועל כן כשמדברים על זכויות מוקנות לפי חוק השבות, זה לא רק משהו מהותי אלא גם משהו שיש לו מקום בסעיף מסויים, הוא סעיף 1 הקובע: "כל יהודי זכאי לעלו ארצה".

אחר-כך בא סעיף 2 וקובע שהעליה תהיה על פי אשרת עולה ומונה את המקרים בהם האשרה הזאת לא ח'נחן. זו כבר איננה זכות המוקנית ליהודי אלא סייג ותנאי.

בכל אופן, גם אם סבורים שסעיף קטן (ג) מיותר, אינני רואה את הנזק שהוא עלול להצמיח אם יהיה בחוק.

ב. הלוי:

אני חושב שאחם מעריכים פחות מדי את האינטליגנציה של בתי-המשפט אם אתם מייחסים להם פירוש אבסורדי כזה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

עם כל הכבוד לבתי-המשפט, כבר ראינו פירושם שנגדו את כוונת המחוקק. קח את ענין בן-מנשה. לי ברור שגם שם הכוונה הייתה אחרת לגמרי, ולאחר שדשו בענין, וחשבו כי פתרו את כל הבעיות, בא בית-המשפט העליון ואמרו בכלל דבר אחר. לכן אני מציע להשאיר את סעיף קטן (ג).

ה צ ב ע ה

סעיף 4א (לפי "נוסח לוועדה" מיום 4.3.70) - נתקבל

הסתייגות לחה"כ פרוש

היו"ר י.ש. בן-מאיר: חה"כ טובי מבקש להסתייג. הוא מציע למחוק את סעיף 4ב ומבקש שההסתייגות תהיה רשומה על שמו של חה"כ וילנר. האם מישהו מתנגד לכך?

ב. הלוי: אני מתנגד.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אני מבין שהרוב מסכים להחיר את רישום ההסתייגות על שמו של חה"כ וילנר.

מ. אביזוהר: גם אני הצעתי למחוק את סעיף 4ב.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: לגבי חברי הוועדה אין כל הגבלה לרישום הסתייגויות, ויכולים כמה חברים לרשום אותה הוועדה לרשום הסתייגות. רק חברי כנסת שאינם חברי הוועדה צריכים לקבל את אישור הוועדה לרשום הסתייגות. הוועדה יכולה לומר: כיוון שהסתייגות זו כבר ישנה אינני נותנת לך את הרשות. לכן שאלתי אם יש התנגדות להחיר לחה"כ וילנר לרשום את ההסתייגות.

א. ידין: אינני זוכר שהוועדה דחתה אי פעם הסתייגות מסיבה זו.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: חה"כ סנה מציע את הניסוח דלהלן לסעיף 4ב: "לענין חוק זה, "יהודי" - מי שהצהיר בתום לב כי הוא יהודי".

ה צ ב ע ה

הצעת חה"כ סנה, כנ"ל, לא נתקבלה

הסתייגות לחה"כ סנה

היו"ר י.ש. בן-מאיר: חה"כ שוטק מציע 5 הצעות, כלהלן: (1) המוצע בסעיף 4א יימחק ובמקומו יבוא: "זכאי לעלות לישראל על פי חוק זה: יהודי, וכן צאצא להורה יהודי, וכן בן-הזוג של יהודי או בן-הזוג של צאצא של הורה יהודי".

(2) המוצע בסעיף 4ב יימחק ובמקומו יבוא: "זכאי אדם לעלות לישראל על פי חוק זה - יחולו עליו כל הוראות חוק האזרחות וכן הוראות כל חוק הקובע הוראות לגבי עולה".

(3) אחרי סעיף 4ב יבוא: "14ג. זכאי אדם לעלו לישראל על פי חוק זה - זכאים לעלות עמו ילדי בן-זוגו".

(4) אחרי סעיף 14ג יבוא: "14ד. השר לקליטת עליה ממונה על ביצוע חוק זה".

ח.י. צדוק: ההצעה הרביעית היא בבחינת נושא חדש. לא הוצע שום דבר בחוק זה בקשר לשר הממונה על ביצוע חוק זה.

אני מציע לאפשר לחה"כ שוסטק להסתייג, פרט להצעה האחרונה, שהיא נושא חדש.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני מבין שהצעתך מתקבלת.

יש שורה של הצעות שהוצעו על ידי חברי הכנס אורי אבנרי ושלום כהן. בנוסף על כך קיבלתי מכתב חתום על ידם בו הם מבקשים לאפשר להם להופיע לפני הוועדה כדי לנמק את הצעותיהם.

מה הנוהג?

א. עופר:

איננך זוכר הקדים כזה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

היו מקרים שאיפשרנו לחברי כנסת, שלא היו חברי הוועדה, להופיע לפני הוועדה, והיו מקרים אחרים בהם פסקנו שאין צורך.

י.ה. קלינגהופר:

לא הייתה לי התנגדות להופעתם אילו הוזמנו להופיע קודם לכן. לאחר שהצבענו על סעיף יהיה זה מלאכותי אם יופיעו להסביר הצעות לאותו סעיף.

י. ארידור:

השאלה היא אם להתיר לחברי הכנסת אבנרי וכהן לרשום את כל ההסתייגויות. אין בהצעות

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אלה שום חידוש.

אם אישרנו לאחרים - נאשר גם להם.

ר. ארזי:

הוועדה מאפשרת לחברי הכנסת אבנרי וכהן לרשום את ההסתייגויות שהציעו.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

בשבוע שעבר קיבלתי מכתב מטעם הליגה נגד כפיה דתית. הליגה מבקשת לאפשר לנציגיה להופיע לפני הוועדה.

אני רוצה להודיע לנציגיה, כי דיברתי עם הרב אונטרמן, בקשר להצעה להזמין את הרבנות הראשית, צהמברתי לו שכל ההשקפות והדעות היו מיוצגות והובעו בעת הדיון בוועדה, ושיש להניח כי לא יהיה משום חידוש אם יופיע עוד איזה גורם. לכן לא התייחסתי להצעה להזמין את נציגי הרבנות הראשית להופיע לפני הוועדה.

אוחו כלל חל, לדעתי, לגבי הבקשה של הליגה נגד כפיה דתית. אני חושב שכל הדעות וההשקפות הובעו בעת הדיון בלשכת בקריאה הראשונה, ואם נותר משהו שלא נאמר שם הרי נאמר בוועדה. האם משהו מחננד לדעתי?

אני מציע להזמין את נציגי הליגה.

ר. ארזי:

אני מחדש את ההצעה להזמין את נציגי הרבנות הראשית.

מ. פרוש:

אילו אפשר היה לשכנע את הליגה שלא תבקש להופיע - הייתי מצטרף להצעת היו"ר. בשאלו

מ. אביזוהר:

היא המישקע שיישאר בציבור לאחר שייאמר כי בשאלה כה מכריעה הוועדה לא הייתה מוכנה לשמוע אודעת נציגי הליגה.

א. אנקוריון:

אני תומך בדעתו של חה"כ אביזוהר. אני חושב שבענין כזה לגיטימית הבקשה של גוף זה להופיע ולהביע את השקפתו. הוועדה, כמובן, תעשה את שלה, אבל אינני חושב שיש לתת להם פתחון-פה לטעון שלא רצו לשמוע אותם.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני רוצה להוסיף, שקיבלתי בחצי חריסר מכתבים מאנשים פרטיים בעניין זה. יש ביניהם מי שמבקש להביא לידיעתנו מאמר שכתב, ויש המבקשים להופיע.

ש.ז. אברמוב:

אני מתנגד להזמנת הליגה נגד כפיה דתית כשם שאני מתנגד להזמין כל גורם ציבורי להופיע לפני הוועדה בעניין זה. באופן עקיבני אני מחייב הופעתם של גופים הטוענים שיש להם עניין בנושא הנדון, ואלם חושבני שבנושא ספציפי זה לחברי הוועדה יש ידיעה מלאה על הדעות השונות המהלכות בציבור, ונוכח הבקאות שיש לחברי הוועדה בנושא אינני סבור שהופעתם של גופים אחרים תחרום משהו.

מ. שמגר:

אני סומך את ידי במאה אחוז על דברי הה"כ אברמוב, וברצוני להוסיף עוד נקודה: לדעתי, חברי הוועדה צריכים להיות חרדים לעובדה שלא ייווצר עיוות לגבי הנושא הנמצא בדיון בוועדה. כי אם הנושא מוצג כנושא שליגה זו או אחרת מתייצבת לפני הוועדה כדי להביע את דעתה, ממילא זה הופך להיות נושא הוויכוח. אילו הוועדה הייתה נוקטת מלכתחילה בדרך של עשיית חקירה נרחבת ושמיעת דעות מצד כל חלקי הציבור - אם כי אני חושב שגם זה היה מיותר - ניחא. אבל לתת משקל-יחר להופעה של גוף מסויים, יש בכך כדי לעוות את הנושא. כי לפני הוועדה עומד לדיון חוק מוגדר, אשר חברי הוועדה מביאים לגביו בחשבוך את כל הנקודות שבמחלוקת - ואלה ידועות. על כן, אם יש לי חשד שגורם המבקש להופיע לפני הוועדה מעוניין יותר ברישום עצם עובדת ההופעה לפני הוועדה מאשר יכולתו לחדש משהו לתברי הוועדה - הייתי מותר על ההופעה.

ז. הרינג:

אני חושב שיש טעות בעחוי. מסופקני אם יש חקדים של הזמנת גורם היצוני להביע דעתו - אחרי ההצבעה. יש בכך משום פגם. הה"כ פרוש הציע להזמין את הרבנות הראשית עוד לפני ההצבעה. אם להזמין - צריך היה להזמין את כל הגופים. אבל אחרי ההצבעה - הדבר אינו רלבנטי.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני שיכנעתי את הרב אונטרמן לא להופיע רק מתוך הנחה ששום גורם לא יופיע.

י. ארידור:

בנוסף לנימוקים שהושמעו אני רוצה לומר כי אין יתכן שנחליט להזמין את הליגה נגד כפיה דתית ונסרב להזמין את הה"כ אברמוב?

מ. פרוש:

אני רוצה להסביר את ההבדל בין הצעתי להזמין את הרבנות הראשית לבין הצעת אחרות לגבי הזמנת גופים אחרים. אני ביקשתי להזמין את הרבנות הראשית מפני שפה אנחנו מדברים על אקט הלכתי. גיור הוא אקט הלכתי במאה אחוז, והרבנות הראשית היא הסמכות המוכרת בענייני הלכה, גם על ידי הכנסת.

אני מקבל את הדברים שאמר היו"ר, אם כי עוד אמש צלצלו אלי שני חברים ממועצת הרבנות הראשית ושאלו איך יתכן שלא הוזמנו. יתכן שהיחה אי-הבנה.

אבל אם מציעים להזמין את הליגה, שהיא גוף אידיאולוגי, כי אז צריך להזמין גם גופים אידיאולוגיים אחרים, כגון ארגוני רבנים וכו', וביניהם כאלה שיצאו בגילוי-דעת ברור נגד הסעיף הזה כפי שהוא מוצע כאן. לכן אני חושב שיש הבדל גדול בין הצעתי לבין ההצעה להזמין את הליגה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אעמיד להצבעה את ההצעה הכוללת לא להזמין שום גוף להופיע לפני הוועדה.

ה צ ב ע ה

ההצעה לא להזמין שום גוף להופיע לפני הוועדה נחקבלה

ז. הרינג: אני מציע שכל החקנות וכל ההוראות לצורך ביצוע חוק זה יהיו טעונות אישור או לפחות ידיעת הוועדה.

ר. ארזי: מה ז.א. ידיעת הוועדה?

ז. הרינג: אני בעד אישור. ואינני רואה בזה משום דבר יוצא-דופן, לאור הוויכוח שהיה והמחלוקת בנושא זה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אילו חה"כ צדוק היה כאן, בוודאי היה טוען מיד שזה נושא חדש. משום שהתוספת שאתה מציע מתייחסת לסעיף אחר, שלא הובא לפני הוועדה. אני מציע שלא נכנס לסבך זה. יחד עם זאת נבקש החתיבות מסגן שר הפנים, שלפני החקנת החקנות יובאו אלה לתשומת-לב הוועדה.

ז. הרינג: אינני חושב שאסור לוועדה לדון בסעיף שאמנם איננו מופיע בהצעת החוק אבל הוא קשור לענין.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: זה לא נכון.

י. ה. קלינגהופר: אני חומר בהצעתו של חה"כ הרינג, ולדעתי אין זה נושא חדש. כאן נעשתה מעין 'עיסקה חבילה' ביק תיקון לחוק השבות ותיקון לחוק מרשם האוכלוסין. ז.א. יש בחינות לא מבוטלות - לדעת מגישי הצעת החוק - שהן משותפות לשני החוקים. והנה, בתיקון לחוק מרשם האוכלוסין משנת תשכ"ז, כתוב בסעיף 2. (2): "חקנות לפי חוק זה, למעט חקנות לפי הסעיפים 5 או 6, טעונות אישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת". היות ובחוק מרשם האוכלוסין נקבע כבר התנאי הזה לגבי חקנות שמחייבים לפיו, הרי שזה לא יכול להיות נושא חדש לגבי חוק השבות, בהצעת החוק שלפנינו, משום שבאין שולבו יחד תיקונים לחוק מרשם האוכלוסין ולחוק השבות.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: בכל אופן החקנות קובע, שאם יש טענה של נושא חדש מעבירים את הענין לוועדת הכנסת ואין מחווכחים על כך בוועדה.

א. עופר: אני מציע לבחון את הענין לגופו של דבר. בדרך-כלל אינני גורם את הפיכת הכנסת, או אחת מוועדותיה - דוגמת ועדת הכספים, למשל - לגוף מבצע, בזה שכל מיני דברים טעונים אישור. אבל יש מקרים יוצאים מן הכלל בהם דרוש אישור הכנסת, או ועדה של הכנסת, לגבי חקנות של ביצוע. נראה לי שגם בענין זה, שהיה נחון לוויכוח ציבורי רחב, רצוי שהחקנות יאושרו על ידי הוועדה.

אני גם מבין שחה"כ הרינג אינו מתכוון לחקנות לגבי החוק כולו, אלא רק לגבי אותם תיקונים שהוגשו, ואז על אחת כמה וכמה שאין זה נושא חדש.

האם הצעת חה"כ הרינג מחייבת רק לחקנות לצורך סעיף 4א?

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אשיב על כך לאחר שאשמע את דעת היועץ המשפטי.

ז. הרינג:

אם הכוונה היא להצמיד את ההצעה הזאת לסעיף 4א אפשר לא לראות בזה נושא חדש.

מ. שמגר:

אני מסכים.

ז. הרינג:

אני סבור שזה צריך לחול על שני הסעיפים, כלומר גם על 4ב.

ר. ארזי:

לגבי 4ב לא יכולות להיות חקנות. זו הגדרה ואי-אפשר להתקין חקנות על הגדרה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אם כך מה החשש?

ר. ארזי:

יש דברים שהדעת לא טובלת.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני חושב שזה צריך לחול גם על 4ב, מפני שגם לגבי 4ב יכולות להיות הנחיות וחקנות.

ז. הרינג:

סגן שר הפנים אומר לי שאיננו מתנגד כי החקנות לגבי סעיף 4א יהיו טעונות אישור הוועדה, והוא מסכים להוסיף גם את סעיף 4ב, אם כי אין צורך בכך.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

הוחלט: להוסיף הוראה לפיה החקנות לצורך סעיפים 4א ו-4ב יהיו טעונות אישור ועדת החוקה, חוק ומשפט.

סעיף 2

נמשיך בדיון על סעיף 2.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

מ. אביזוהר:
אוחו הגיון שאומר שיש למחוק סעיף 4ב היה אומר למחוק כל הגדרה של יהודי במרשם האוכלוסין. עם זאת, אי-אפשר להחלים מפסק-הדין, והוא נוגע למרשם לכן, כאשר דיברתי על מחיקת הסעיף בחוק השבות עשיתי זאת במלוא ההכרה ומחוך בטחון שזה לא רק שלא יזיק אלא יועיל, אולם אינני יכול לדבר באותו בטחון, לאחר פסק-הדין, לגבי המרשם. אגב, אותה בעיה יכולה להתעורר לגבי השאלה מיהו ערבי או אנגלי: לגבי אמריקני הבעיה אולי יותר פשוטה, משום שבהיות זהות בין האזרחות והלאומיות הענין פחות מסובך. כי האזרחות היא מושג יורדי, בעוד שהלאומיות איננה מושג יורדי. אולם המחוקק נלחץ כאן אל הקיר והוא צריך להתייחס לבעיה בצורה זו או אחרת. ואז הנטייה שלנו היא להרחיב.

אני מציע שבחוק מרשם האוכלוסין יוגדר יהודי. אלא שיש כאן שני סעיפים: הלאום והדת. לגבי הדת אני מוכן לקבל את הנוסח של סעיף 4ב. אך לגבי הלאום אני מציע שיהודי יוגדר כמי שנולד להורים או להורה יהודים ואינו בן דת אחרת.

ר. ארזי: אפשר להגיד: לאב יהודי או לאם יהודיה.

מ. אביזוהר: אפשר. אני רק רוצה להסביר שזה הנוהג אצל הריפורמים, כפי שהשיב הרב הריפורמי

לבן-גוריון, כשהוא שאל חמשים חכמי ישראל. כלומר, לגבי היהדות
הריפורמית, קבוצה בת מיליון נפש בארצות הברית, זה המיבח?

מ. שמגר: אין חשובה כזאת.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: החשובה היא בדיוק הפוכה.

מ. אביזוהר: אתמול ישבו אצלי כמה רבנים ריפורמיים
והסבירו לי זאת. אני מוכן לא להתייחס
לחשובה של חמשים חכמי ישראל, אבל מה שאני אומר זו עובדה.

י. קורן: אתה רוצה להדגיש הפרדה בין לאום ודת?

מ. אביזוהר: לא. אני אומר: ואינו בן דת אחרת. אבל
יש זרם ביהדות, המונה בארצות הברית
מיליון נפש, אשר במקרים של נשואי תערובת רואה את הילד כיהודי.

מ. שמגר: אני רוצה להקריא קטע מההנחיות של
הריפורמים (קורא קטע באנגלית). גם הם
אומרים שילדים של אם לא יהודיה אינם יהודים.

י. קורן: גם הם דודשים גיור.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: אני רוצה לקרוא שני קטעים מהטיעון של
היועץ המשפטי לממשלה, אשר הביא שני
דברים: ציטוט מדברי ארגון הרבנים הריפורמיים בארצות הברית (קורא
קטע באנגלית); ויותר מאוחר הוצאו עוד הפעם שאלות ותשובות של
רבנים ריפורמיים, על ידי הרב פריהוף, שהוא בר-סמכא של הרבנים
הריפורמיים, ולשאלה: האם מותר למול בן של אשה שאיננה יהודיה
זבעלה יהודי, הוא משיב שהמילה עצמה לא תעשה את הילד יהודי.

מ. אביזוהר: עד כמה שאני למדתי אצל הריפורמיים, הבנתי
שאצלם יש הבדל גדול והבחנה בין אקט
הלידה לבין הכניסה ליהדות בטכס הבר-מצווה, אבל אני מוכן לבדוק
את העניין. על כל פנים, הבאתי את דוגמת הריפורמיים כסיוע, כי הם
היום גוף גדול בעם היהודי.

אשר לגיור אני אומר: מי שנתייגר בהליכי
גיור הנוהגים באחד מזרמי היהדות ואינו בן דת אחרת (כנוסח תה"כ
קלינגהופר מלה במלה). כאן מדובר באנשים שחיים ונולדים בארץ ולא
אדם שמבקש לעלות. פה אנחנו עוסקים במאטריה אחרת, בקטגוריה של
אזרחי הארץ.

אני מוסיף גם נקודה שלישית: שאלת
ההיספחות לעם היהודי היא פרי של הזדהות או חינוך בצבא, ידיעת
השפה העברית, התערות בארץ ובעם וכו'. יתכן ותגיע פעם השעה
וייצאו תקנות ממלכתיות בעניין זה, עם אלמנטים של גיור, דת, שפה,
אזרחות, משך השהות בקרב העם בישראל, וזו תהיה בבחינת כניסה
נוספת לעם, כדי להגביר עוד יותר את אפשרויות הכניסה. אולם אינני
מציע זאת בשלב זה.

י.ה. קלינגהופר: אני מציע מחיקת סעיף 2. אני רואה
הבדל גדול בין חוק השבות ובין חוק
מרשם האוכלוסין. חוק השבות הוא חוק מבוסס על הרעיון היסודי של
הציונות, של מדינה יהודית, של חוק להבטחת הרוב היהודי בארץ,
ועל כן הוא אומר בלשון מאד ברורה: כל יהודי זכאי לעלות ארצה.
לא כן חוק מרשם האוכלוסין. חוק מרשם האוכלוסין, מבחינת יהדות או
לא יהדות, מחדנת דת ולאום, הוא חוק נאוטרלי לחלוטין. אנחנו
מאד היקפדנו על האופן הנאוטרלי שלו כאשר ניסחנו אותו, ובו לא

מופיעה המלה "יהודי" ואף לא מוזכר בן דת או בן לאום אחרים. אני מבקש לומר לי, איזה הוראות בחוק מרשם האוכלוסין מזכירות - הן במישרין והן בעקיפין - יהודי? והאם מקרה הוא שבכל הפרטים המנויים בסעיף 2 לחוק לא הוזכר תאריך העליה לארץ? האם במקרה כתבו כאן: "תאריך הכניסה לישראל" ולא "תאריך העליה"? לא. רצו לתת ביטוי לאופיו הנאוטרלי לחלוטין של החוק.

פ. שמגר: מפני שיש אנשים הבאים ארצה ואינם יהודים.

י.ה. קלינגהופר: אבל אפשר היה להוסיף פריט מיוחד לגבי יהודים ולכתוב שם "תאריך העליה לישראל". אילו הייתה זו כוונת המחוקק מלכתחילה, לעשות מחוק זה חוק פוליטי, במובן זה שהוא צריך להחשב במיוחד ביהודים, היו מוסיפים בנוסף לתאריך הכניסה לישראל את תאריך העליה לגבי יהודים. אולם לא רצו לעשות זאת, ולא בעקיפין ולא במישרין לא הוזכר היהודי בחוק זה.

החידוש הגדול בהצעת החוק הנדונה הוא, שהיא מבטלת את הנאוטרליות הזאת. אין אני מחייב מגמה זו. לדעתי, חוק הרישום צריך להשאר חוק נאוטרלי מבחינה פוליטית. למותר לומר שאני תומך במדינה יהודית ושצריך להבטיח רוב יהודי בארץ. אולם חוק זה אינו המקום המחאים לבטא השקפה זו. לצורך זה ישנו חוק השבות. על כן, היות וכל סעיף 2 מגמתו להכניס חידוש זה, ולהוסיף את המושג "יהודי" ולקבוע הסדר מסויים לגבי רישום יהודי - אני חושב שסעיף זה איננו רצוי. הדבר יעורר ביקורת - ובצדק. בשום מקום בעולם לא עושים דברים כאלה.

א. עופר: האם אפשר למחוק סעיף שהכנסת קיבלה בקריאה ראשונה?

י.ה. קלינגהופר: אינני מציע למחוק את החוק כולו.

לחילופין, אם הצעה זו לא תתקבל, אני מציע להפריד בין שני חלקי הצעת החוק. לכך יש חקדים. לדוגמה: חוק יסוד: הממשלה הוגש כהצעה אחת, אנחנו הפרדנו ויושב-ראש הכנסת אישר את ההפרדה לענין הקריאה השנייה והשלישית ~~בהכנסת~~ ~~של הכנסת~~ ~~השנייה~~. ~~הכנסת~~ ~~השנייה~~ ~~קודם~~ על "עיסוק תבילת". זה לא מחקבל על הדעת. היא בעצם נעשתה מטעמים לדועים של תן לי ואתן לך.

א. עופר: זה לא דבר יוצא דופן.

י.ה. קלינגהופר: אבל כאשר אתה מקשר בין שני דברים שנוגעים לאותו ענין. לא כשאתה עושה שעטנז כזה. הלא שני חלקי ההצעה נוגעים לתקדים שונים לגמרי. אני חושב שיש פגם בכך שמשלבים כאן מין בשאינו מינו.

אני רוצה להוסיף עוד נימוק, מדוע אני בעד הפרדה, מלבד הגישה העקרונית. אני חושב שלגבי החלק השני, הנוגע לחיקון בחוק מרשם האוכלוסין, אנחנו נוהגים בחיפזון מופרז. הדבר בשלב זה לפחות, אם בכלל, אינו טעון פתרון חתיקתי, משום שלגבי הרישום לא מוצו כל האפשרויות להשגח פתרון משביע רצון גם בלי חיקון החוק. החיקון הזה בא בעקבות פסק-דין שליט, אבל הדרך שהלכנו בה כדי להגיע לבג"צ הזה לא הייתה האפשרות היחידה כדי לתפש פתרון. כי מה קרה בעצם? בא שליט וביקש לרשום את שני ילדיו כיהודים לפי הלאום. פקיד המרשם יכול היה לומר: לפי חפיסתו של המרשם ולפי הנחיות שר הפנים הפרט שאתה מבקש את רישומו עומד בניגוד לרישום אחר ולתעודות הציבוריות הנוגעות לילדיך, כי אלה מראים שילדיך אינם בני הדת היהודית. והיות ולפי ההנחיות אפשר לרשום את הלאום של יהודי רק אם הוא בן הדת היהודית על כן אני רואה סחירה בין הפרט שאתה מבקש את רישומו לבין רישום אחר.

אז הוא יכול היה לנהוג לפי סעיף 19 לחוק מרשם האוכלוסין. בהזדמנות זאת אני רוצה להזכיר לכם את כל סדרת הסעיפים מ-19א ועד 19ו אשר נתקבלו בכנסת הששית אחרי ויכוחים רבים מאד. אני זוכר שזה היה אז אחד הדיונים המעמיקים ביותר אשר החנהלו אי פעם בוועדה הזאת, והיו ליטושים של ניסוח בלי סוף. לפי אותו סעיף 19ה, כאשר פקיד הרישום רואה סחירה בין פרט שמבקשים את רישומו לבין רישום אחר, יש לו סמכות מסויימת - שלא עמדה לו לפני אותם תיקונים - והיא: לפנות לפיח-המשפט המחוזי ולבקש ממנו מתן פסק-דין הצהרתי מה עליו לרשום. זהו כבר פסק-דין הצהרתי לא לצורך סטטיסטיקה אלא לגופו של ענין. מכאן משתמע שביח-המשפט מתבקש לקבוע לגופן של ענין אם אדם - במקרה זה ילדי שליט - הוא בן הלאום היהודי או אינו בן הלאום היהודי. לדעתי, את הדרך הזאת לא ניצלו, ועל כן לא היתה ברירה אלא ללכת לבג"צ, ואז יצא מה שיצא, משום שלביח-המשפט לא היתה ברירה אלא להגיד: אנחנו לא מוסמכים לפסוק אם אדם יהודי או אינו יהודי, אנחנו יכולים להתייחס רק לרישום מבחינה מעין סטטיסטית - וזאת משום שלא מוצו כל האפשרויות החוקיות וכל הדרכים. על כן, התיקון המוצע בחוק המרשם נחפז. מנין לכם לדעת כיצד היה פוסק בית-המשפט המחוזי אילו נתבקש לכך? אולי היה פוסק שילדי שליט אינם בני הלאום היהודי, ואם אחר-כך היה הענין מגיע לערעור, מנין לכם כיצד בית-המשפט העליון, בשבתו כבית-משפט לערעורים, היה פוסק?

מתוך כך, מתוך שלא נוצלו כל האפשרויות החוקיות, אינני רואה הצדקה בחיפזון הזה להכניס תיקון לחוק המרשם. נחכה. ניחן עוד הזדמנות לדרכים לא תחיקתיות להוביל אולי לפתרון הרצוי.

לכן, אם לא תתקבל הצעתי למחוק את הסעיף, אני מציע להפריד בין התיקונים לשני החוקים ולהמתין עם התיקון לחוק מרשם האוכלוסין. לפי ההתפתחויות שיהיו נקבע את גורלו של החלק השני של החוק.

מ. פרוש: לדעתי חמורה היתה ההגדרה בדבר גיור בחוק השבות משום התעלמותה מדיני ההלכה. אבל הפגיעה עוד יותר חמורה כשהדבר נוגע לחוק מרשם האוכלוסין.

בחוק מרשם האוכלוסין היה מקובל עד כה, לפי ההוראות של שר הפנים, כי גיור חייב להיות על פי ההלכה. בא החוק הזה ומשנה את המודוס.

היו"ר י.ש. בן-מאיר: לא משנה.

מ. פרוש: הלא בסעיף 4ב נמחקה המלה "כהלכה", והוסברה על ידי שר המשפטים וגם על ידי היועץ המשפטי משמעות הדבר. מדוע נחעלם מזה? כשאנחנו מעבירים דבר זה גם לחוק מרשם האוכלוסין - הדבר חמור מאד. כי עם תעודות אלה יתהלכו אנשים בעוד עשרות שנים, ומה אנחנו עושים פה? אנחנו יוצרים שני סוגים של יהודים: יהודים לפי חוק השבות וחוק מרשם האוכלוסין, ויהודים לפי חוק הנשואין והגירושים. אנחנו יוצרים מצב שדווקא במדינת ישראל, אחרי אלפיים שנות גלות, יוצרו שני סוגים של יהודים.

אני מציע שנקבל את ההתרגשות הזאת ואת ההתנגדות הזאת של הרבנות הראשית, של מועצת הרבנים בארצות הברית, של הרב הראשי בבריטניה, של ארגון הרבנים של "המזרחי" ו"הפועל המזרחי", אשר כתב על הריפורמיים: הרבנים הריפורמיים, שהם בורים בהלכה ובתורה, והם עצמם מתללי שבטות ואוכלי טריפות, מזיזים את מושג הגרות ומופיעים כאילו בשם דת משה וישראל, שהם עצמם אינם מאמינים בה.

אינני יודע למה לנו להסתבר. תמיד מביאים את הדוגמה, שיהודי שאינו שומר על כשרות יכול לאכול כשר, בעוד שיהודי השומר על כשרות אינו יכול לאכול טריפה. למה לנו להסתבר בדבר כזה ולהכניס דבר זה ליהדות כגיור ריפורמי? אני יודע שנוהגים להשיב לשאלה זו: איננו רוצים ליצור ניחוק עם מיליון יהודים ריפורמיים. רבותי, שיחיה ברור לנו: אם אנחנו מדברים על מיליון יהודים ריפורמיים, הרי שלא כולם, מחוץ מיליון זה, מכירים בעצמם במושגים החדשים שהתנועה הריפורמית יצרה. ואילו כאן אנחנו באים לתת הכרה והכשר לתנועה הריפורמית.

כל יהודי ויהודי יקר לנו. אבל אם אנחנו מדברים על אידיאה, אם אנחנו מדברים על תנועה - לאט לנו! חליה לנו שינו צר הרושם כאילו אנחנו רוצים להפקיר או לא להתחשב במיליון יהודים. אולם הבסיס הרעיוני של ראשי הריפורמיים פסול במיוחד לגבינו בישראל, כפי שהוא פסול מבחינות רבות בחו"ל. משום שזו התנועה היחידה ביהדות הדתית המחכשת לארץ ישראל, ואנחנו לא צריכים לתת לה פרס על כך.

הנה, הופיע ספר של התנועה הריפורמית בשם "ז'ודאיזם"; אין בו זכר לארץ ישראל. התנועה הריפורמית וההנהגה הראשית שלה לא הכירו עד כה בארץ ישראל. רק באחרונה הופיע סידור תפילה שלהם. אני לא מדבר על סידור התפילה של הריפורמיים לפני עשרות בשנים, אלא אני מדבר על סדור התפילה שהופיע ב-1961 והמופץ כיום. נמחק בו כל פסוק שמזכיר בתפילתנו ציון וירושלים. ואתן לכם רק כמה דוגמאות. ובכן, נמחקו פסוקים כמו: "חקע בשופר גדול לחרותנו"; "ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל"; "ולירושלים עירך ברחמים תשיר"; "וגאלנו גאולה שלימה"; "גואל ישראל"; "ותוליכנו קוממיות לארצנו". היחכן שהכנסת וועדת החוקה שלה יתנו עידוד וגושפנקא והכרה לתנועה זו אשר מחכשת לארץ ישראל ומותקמת מתפילותיה ציון וירושלים ולירושלים עירך ברחמים תשיר? כשם שזה היה מגוחך אילו הכנסת הייתה מאמצת סדור תפילה של הריפורמיים בו נמחקו "ציון וירושלים", הוא הדין אם מאמצים את הגיור הריפורמי.

אביא את כל המסמכים האלה למליאת הכנסת. אנחנו צריכים לדעת מהי התנועה הריפורמית. בגרות ריפורמית לא מבקשים בריח מילה, ואני כבר לא מדבר על זה שלא מבקשים טבילה. מבקשים שהיא חגיד "שמע ישראל" ומקבלת סרטיפיקט. בקהילות מסויימות הרב צריך לנשק לגיורת ובקהילות אחרות מקילים בענין זה. כל פרוצדורות הגיור של הריפורמיים היא ליצנות אחת, וכנסת המכבדת את עצמה לא צריכה לתת הכרה לליצנים לעשות צחוק מעם ישראל, מההלכה ומאקט הלכתי מובהק. ומה שמרגיז אותי הוא זה, שאתם נותנים יד לליצנים לעשות לעג מהדת ומההלכה.

מ. אביזוהר: אולי בכל-זאת נזמין אותם? נאמרים עליהם דברים כאלה.

מ. פרוש: כדי להדגים בפניכם שזהו צעד לקראת זה - ~~בית אגם הציפורים~~ לדעת מהו גט ריפורמי? תחילה מתגרשים בני הזוג בגירושין אזרחיים, הרבאי הריפורמי כותב: דינא דמלכותא דינא - וכך הם מגורשים.

אתם בוודאי קראתם בדברי היועץ המשפטי, שכאשר שאלה זו התעוררה באומות המאוחדות, תשובתו של מר שרת המנוח, לשאלה מהי ההגדרה של יהודי, היחה: מי שנולד לאם יהודיה או שהתגייר לפי ההלכה.

אני בטוח שכל אלה היושבים מסביב לשולחן זה מצטערים בשמעם שמישהו עבר לדת אחרת. ומה אומרים הריפורמיים על כך? אני יכול לצטט דברים שנאמרו בוועידת הריפורמיים בטורונטו, בשנת 1966: אנחנו מוכרחים להכיר שתמיד היו אצלנו נשואי תערובת ואנחנו מוכרחים לשחרר את היהודים שלנו מהפרובינציאליות של העיירה בגולה.

זו הגישה של הריפורמים.

לכן אני מציע שבחוק מרשם האוכלוסין
יוגדר כיהודי מי שנולד לאם יהודיה או שנחגיג לפי ההלכה.

י.ה. קלינגהופר: כאן כונו הריפורמים ליצנים, ואני חושב
שיש לחזור לייסודיים כאלה.

פ. פרוש: אני מתכוון גם זהם עושים מהדו.

הינו"ר י.ש. בן-מאיר: ליצנות היא מלה פרלמנטרית.

א. אנקוריון: לפני שנים אחדות הייתי בארצות הברית. היה
זה בתקופת הימים הנוראים. לפי בקשתי
לקחו אותי לעתאחר אצל הריפורמים. הושבתי באולם התפילה בין שתי
גברות. לאחר "כל נדרי" ונאום הרב הסתובבו באולם עם קופסאות ועשו
"קולקשן". ראיתי פחות או יותר ובשבילי זה היה מספיק. למחרת היום
ביקשתי שיקחו אותי לבית-כנסת של ממש ונהנתי מתפילת יום הכיפורים.
מסיפור זה אחם יכולים להבין שאינני כל-כך נלהב מהריפורמים.

נדמה לי שכל הוויכוח הזה איננו במקומו.
במידה-מה הוא כבר נערך כשדנו בחלק הראשון של החוק. אבל בשום אופן
אינני יכול להבין את הלהט שהכניסו בדבריהם גם חמ"כ קלינגהופר וגם
חמ"כ פרוש, שעה שידוע כי ענין זה לגבי חוק השבות הוא הרבה יותר
מהותי מאשר לגבי חוק מרשם האוכלוסין. שאחרי הכל נשאר חוק סטטיסטי.

אני חושב שעמדתו של חמ"כ קלינגהופר
לגיטימית, אבל דומני שתהיה זו התנהגות של בת-יענה לגבי מהות החוק
שלפנינו. סוף-סוף כל הגלגלים האלה הונעו בעקבות פסק-דין שליט
והתיקון בחוק מקורו בפסק דין שליט לגבי מרשם האוכלוסין. לא במקרה
קשרו בחוק אחד את שני התיקונים האלה, ואם כי לא הייתי אומר שנעשה
כאן שעטנז דובר על "עיסקת חבילה". יפה מאד. אבל במידה שדובר על
"עיסקת חבילה" זוהי עיסקה פוליטית. אין אני מתעלם מזה וגם אינני
מתבייש. אני אומר בפה מלא ש"עיסקת חבילה" פוליטית מחייבת אותי,
בדיוק כפי שיש אחרים שהסכימו למה שהסכימו לגבי חוק השבות לא בלב קל.
אבל זה מחייב אותי גם לגבי חוק מרשם האוכלוסין.

כאשר אנחנו דנים עכשיו בחלק השני של החוק,
לא נוכל להתעלם מכך שאם הפתח לעליה הורחב על ידי התיקון לחוק השבות,
זה קשור קשר בל יינתק עם התיקון לחוק מרשם האוכלוסין, וצריך לראות
את הדברים כמות שהם. אני חושב שכל כוונת החוק הייתה לתת הגדרה אחידה
למושג יהודי לפי שני החוקים. על כן אינני רואה כל טעם לחזור על
הוויכוח עוד הפעם, עם כל הלהט, לגבי חוק מרשם האוכלוסין.

מה שמציע חמ"כ קלינגהופר הוא להשאיר
כמלה אחרונה את פסק-הדין של הרב במשפט שליט, בעוד שרצון הכנסת
היה שהחוק במהותו יתקבל על שני מרכיביו. ולאחר שהיה ויכוח כל-כך
חזב, אני חושב שזה מחייב אותנו גם לגבי החלק הזה של החוק.

אני מודה שעם כל ההודעות שהיו מעל
במת הכנסת, וגם כאן, לגבי השאלה איזה גיור יתפוס, לבי לא לגמרי
שקט לגבי הענין הזה. ועם כל מה שאמרתי קודם על הריפורמים, בשום
אופן לא אקבל את העמדה שאנחנו בהל-פה נוציא אותם או את הקונסרבטיבון
אני חושב שעל ידי מחיקת המלה "כהלכה", או "לפי ההלכה", בהגדרה,
הובע רצון הכנסת, שהכוונה לגיור כפי שהוא מקובל בכל הקיבוצים
היהודיים.

י. קורן:

אין לי ספק שלא אכיר למחוק את סעיף 2. אבל יש שאלה נסודית עליה צריך לתת את הדעת. לי נדמה שהמיקום של סעיף 3א אינו טוב. ההגדרה של יהודי בחוק מרשם האוכלוסין צריכה לבוא, לדעתי, בסעיף הראשון המוקדם להגדרות. על ידי העקת ההגדרה הזאת למקום אחר, לסעיף 3א, מערבבים שני עניינים ברוח דברי חה"כ קלינגהופר. אנחנו רוצים להדגיש שאין אנו מדינה גזענית. לכן מוטב שכל דבר הטעון הגדרה בחוק מרשם האוכלוסין יבוא בסעיף ההגדרות, ואחר-כך עוברים לפרטי הרישום. ונואם י" שתהיה זו שגיאה פטאלית, מבחינת המיקום, אם קודם אתה מונה את פרטי הרישום ואחר-כך אתה מוסיף הוראה מיוחדת לגבי יהודי. זה רק יכול לסייע לאלה המעוניינים ב"פרשנות עקומה" לגבי התיקון הזה. לדעתי, גם מבחינת הצורה של החוק עלינו לשמור על הדגשת הכלליות שלו.

אני מחקומם נגד דיבור על עיסקה. כי מי הזמין את השינוי הזה בחוק? היה פסק-דין אומלל של בית-המשפט העליון בענין שגם נשיא בית-המשפט וגם סגנו אמרו שאל לו לבית-המשפט להתערב. ואותו בית-דין גבוה לצדק, שקבע מספר פעמים שבעניינים אידיאולוגיים ופוליטיים אין הוא צריך להכריע, עכשיו, באיצטלה של איזו נייטרליות, קבע מה שקבע. עשר שנים ישבנו עם גח"ל ומפ"ם והסכמנו על הנחיות לא יותר גרועות. מה הדיבור הזה שאין כאן כיסוי ציבורי? מה הרועש הזה? וכאשר חה"כ חזן ממפ"ם בישר בקול תרועה: שבר עלין ישראל, שאלתי אותו אחר-כך הלא אתה ישבת עם השבר הזה עשר שנים. והוא הדין באותו בן-גוריון, אשר לאחר השינוי שקבע בר-יהודה המנוח שאל 50 חכמי ישראל, שינה דעתו, וזו לא הייתה רק יזמתו של שר הפנים דאז, זה היה על דעת הממשלה.

מ. שמגר: ובאופן יותר מרחיק לכת מאשר התיקון בחוק.

י. קורן:

יש אצלנו איזה דימוי מעוות לגבי המושג של האזרחות הישראלית, כלפיה אנחנו ליברליים, ולגבי מושג היהודיות של המדינה. בענין זה אנחנו צריכים להגיע לאיזון הסכמה. וכשאני שומע שגם חברי למפלגה נוטים לפעמים למהלך זה, אני אומר: זהו דבר שהוא מעבר לגבול של ויכוח. זהו מין הסכם של דור שהסכמנו עליו. לפי דעתי מדינת ישראל ליברלית מצד כלפי האזרחות. להיות אזרח ישראלי יכול כל אדם הנמצא בישראל; אבל כדי להיות אזרח יהודי בישראל - דרושה איזו חוספת. יש החוצים לבצע מין מהפכה בתחום זה וגם חה"כ קלינגהופר דוחף לכיוון זה. אולם הכנסת, בקריאה הראשונה, הכריעה כפי שהכריעה.

לדברי חה"כ פרוש הייתי רוצה להעיר: אין אני ריפורמי, אבל אם יש בלבי הרגשה קשה, הרי היא נובעת מכך שהמחנה הדתי בישראל לא הצליח לשפר ולקדם הרבה דברים שהיו מסירים טרונות. יש הרבה אבנים, הרבה תקלות, גם בשאלת הגיור, שאינן נראות מחוייבות המציאות. כאשר אני שומע שאפשר היה עוד לפני שנה להקים בית-דין ניידי לגיור ולהקל בכך על הממתינים לגיור, אני שואל את המחנה הדתי: מדוע אחס מתנפלים על הריפורמה הזאת כמנתח ליתם מה שיכולתם לעשות כדי להקל? והאמן לי שאני מדבר מתוך רצון. כן למצוא פתרון ולא לנגח. אתה אומר שחביא את המסמכים שלך, אבל יבואו אחרים עם מסמכים שלהם ויוכיחו עיוותים גדולים שנעשו מצד היהודית הח'ת, ואני אומר: אל נגלוש מזה למלחמת תרבות בעם.

ש.ז. אברמוב:

לפני 4 שנים הזדמן לי להתפלל בערב יום הכיפורים בבית-כנסת אורתודוכסי מלנדון של ה"יונייטד סינגוגס". הרב דרש דרשה וסיים אותה בדברים נלהבים על מדינת ישראל. לאחר מכן ביקש לתרום למען המגבית לישראל, ואמר שטרונים יעברו וינחתו כרטיסים עליהם נקובים סכומים שונים, והאנשים, בצאתם, יקחו כל אחד כרטיס, תוך כחירת הסכום המסומן, וימסרו אותו ביציאה, כך גם היה. אני כשלעצמי מאד התרעמתי, כי הייתה לי הרגשה שבשעת "מל נדרי", עם כל היותי משוחד כלפי מדינת ישראל, ולמרות

שהחשבת את המוטיבציה הגהדרת של ה"אפיל" הזה, הרי שאין המעשה הזה נכון.

אשר לטעיה 2. אני מקבל את הנימוקים שהשמיע פרופ' קלינגהופר ואני רוצה להוסיף עוד כמה נימוקים משפטיים. יש חוקים שהם חוקים כלליים ויש חוקים ספציפיים לחלק מסויימים של האזרחים. למשל: חוק השבות, חוק הנשואים, חוק הירושה וחוק בתי-הדין הדרוזיים אינם חוקים כלליים. חוק בתי-הדין הדרוזיים, למשל, עוסק אך ורק בדרוזים. במידה ויש חוקים שאינם כלליים, הם אכסלרואטיים לגבי ציבור מסויים.

ההצעה בטעיה 2 היא תקדים ראשון בו אנחנו מערבבים ענין ספציפי בענין כללי. זה עוד לא קרה בחקיקה שלנו. אנחנו לוקחים את חוק מרשם האוכלוסין, שלכל הדעות נועד להיות כללי, ואנחנו מכניסים בו אלמנט ספציפי, אני חושב שזה לא רצוי, שזה לא טוב, שעלולה להיות לזה גם השלכות מוליטיות מהקונת לכח.

גם כשזה יהיה בטעיה ההגדרות? י. קורן:

ש.ז. אברמוב: כן. מפני שאחרי לוקח חוק כללי ואחרי מכניס בו הגדרה שמכילה אלמנט ספציפי. אם כך הדבר, מה מונע מהכנסת להגדיר מיהו ערבי, מיהו מושלמי, מיהו נצרי? שאלה זו לא התעוררה, אבל יחכן שהיא התעוררה. היתכן שהפרלמנט הישראלי יטול לעצמו סמכות לקבוע מיהו מושלמי? ופאשר אתה מגדיר בחוק המרשם מיהו יהודי, משתמע מזה שמוסמכת הכנסת להגדיר גם מיהו מושלמי או מיהו נצרי.

לצרכי חוקים מסויימים - בוודאי. מ. שמגר:

ש.ז. אברמוב: אם הפרלמנט הישראלי אומר שיש לו סמכות להגדיר לגבי חוק זה, שהוא חוק הקובע זהותו של אדם, כלומר זהו חוק טובסטנטיבי, אני חושב שהוא לוקח לעצמו סמכות להמיר דתם של אנשים, ונדמה לי שזה תקדים מסוכן מאד. לכן אני מצטרף לדעתו של הה"ב קלינגהופר.

מ. שמגר: אשיב בקצרה להערות שהושמעו. ראשית, אין זה מדוייק לומר, שחוקים העוסקים במאטריה כללית אין בהם החייחיות ספציפית גם בתחום ההבחנות על פי הלאום. רק לפני רגע הראה לי מר גוברמן את פקודת בריאות העם, שיש בה הרואה כללית לגבי נושא לא כל-כך נעים כמו קבורה, אולם יחד עם זאת נאמר: אם הנפטר יהודי - כך וכך. יש חוקים אשר מן הכלל עוברים לספציפיים, לכן לא הייתי אומר שבחוק מרשם האוכלוסין, שהוא חוק כללי, לא ניחן לכלול הוראה ספציפית המחייחית לתחום מגדיר, במקרה זה ליהודים, מה גם שמדובר בלאום המשמש את המרכיב העיקרי של האוכלוסיה. ואפשר להביא הרבה דוגמאות של הוראות ספציפיות לגבי לאום מסויים.

במובן, אפשר להעיר: מה לכח

שתיכנסו לתחום הדת של משהו אחר? זהו כבר ענין של מדיניות תחיקתית, והייתי אומר שלפני שקובעים דבר לגבי כל דת שהיא צריך לחשוב פעמיים ושלוש, אבל אין זה עומד בניגוד למצב המשפטי בארץ. כי לפי דבר המלך משנת 1922, ולפי פקודת דישום העדות הדתיות, גם זה מצוי בתחום הסמכויות התחיקתיות, לאמור, לפרש מיהו בן עדת מסויימת. כלומר, מבחינה משפטית הדבר אפשרי. אינני יודע אם צריך להשתמש בסמכות הזאת ואין להשתמש בה, על כל פנים אין בכך משום חידוש אילו היו עושים זאת.

נשאלה השאלה מדוע ממחרים להגיש הצעת תיקון לחוק, כאשר הפתרון למצב שנוצר בעקבות פסק-הדין בעניין שליט מצוי למעשה בחוק הקיים. עם כל הכבוד, אני חולק על הפירוש הזה. כי אם הייתי לוקח את דברי החוק הקיים כפשוטם, הייתי אומר שגבול לא היה מקום לפסק-הדין. משום שאם בית-המשפט היה רוצה ללכת עקב בצד אגודל בהתאם לדברים שנאמרו בחוק, היה צריך לומר כפי שאמר בג' השופט לנדאו ולפנות לסעיף 19 בחוק מרשם האוכלוסין. נאמר בסעיף קטן (ב) של אותו סעיף? נאמר שם: "נחבקש פקיד הרישום לרשום פרט רישום על פי הודעה בלבד, ואחרי שהפעיל סמכויותיו לפי סעיף 19 היה לו יסוד סביר להניח שההודעה אינה נכונה. יסרב לקשור לפניה; אולם לגבי המצב האישי לא יסרב כאמור אלא אם עמדה ההודעה בסתירה לרישום אחר שבמרשם או לחעודה ציבורית המעידה על הפרט הנדון." למעשה מה שקרה בעניין שליט היה, שפקיד הרישום סרב לערוך רישום על פי הודעה, על יסוד סתירה לרישום אחר שבמרשם. ואילו רצו לתת תוקף להוראה זו, הרי שהיתה כל ההצדקה לפקיד הרישום לומר: אינני רשום את הילדים כיהודים מפני שלפי רישום אחר שיש לי האם אינה יהודיה.

אולם בא בית-המשפט ואמר: לפקיד הרישום אין שיקול דעת. ז.א., למרות האמור בסעיף 19ב - שבשעתו טרחו לא מעט על ניסוחו - בית-המשפט מתעלם מזה ואף מוסיף את העדר שיקול הדעת של פקיד הרישום. לכן, כשבאים לשקול אם יש דרך משפטית פתוחה, אני לא יכול להביא בחשבון רק את המלה הכתובה בחוק, אלא אני חייב להביא בחשבון גם את הפרשנות שבפסק-הדין. וכאשר אני קורא יחד אני יודע, שאם בסעיף 19ה הנזכר נאמר "נוכח פקיד הרישום הראשי כי פרט או שינוי של פרט החייב רישום לא נרשם או שרישומו או תיקון רישומו אינו שלם או עומד בסתירה לרישום אחר שבמרשם או לחעודה ציבורית, רשאי הוא... לרשום את הפרט או את שינוי הפרט או להשלים או לתקן את הרישום... וכו'". הרי אני חייב להוסיף גם את הפרשנות של בית-המשפט אשר קבע, שלגבי זה שפרט איננו נכון אין לפקיד שיקול דעת לדחות רישום, אלא אם כן הסתירה או אי-הדיוק בולטים לעין, כגון אילו היה כאדם מבוגר והיה מבקש לרשום את גילו כבן המש.

י.ה. קלינגהופר:

אבל פה מדובר על פקיד רישום ראשי ולא על פקיד רישום.

מ. שמגר:

אין שום הבחנה בפסק-הדין בין פקיד רישום זוטרי לבין פקיד רישום ראשי. לכל היותר הייתה באה תפיסה נוספת לבית-המשפט בטענה שפקיד הרישום הראשי, אשר פנה לפסק-דין הצהרתי, אינו רשאי לפנות, ואני חושב שגם לגבי המתווכחים וגם לגבי הנוגעים בדבר טוב שיהיה לזה פעם סוף פסוק. כי מה שה"כ קלינגהופר מציץ הוא, שבמשך שנות ההתדיינות הארוכה של שליט יהיה מעמד ילדיו הלוי על בלימה, פעם יראו אותם כיהודים ופעם לא יראו אותם כיהודים, ומוטב מכל הבחינות לשים לזה סוף פסוק.

לכן לא היתה ברירה אלא ללכת בדורו זה, ואמנם נכתבו כאן דברים אשר יתכן שמבחינת כתיבה משפטית יבשה היו מיותרים. כתבנו בסעיף 2 "לענין חוק זה וכל רישום או חעודה לפיו", ואפשר לשאול: מדוע "לענין חוק זה"? הלכנו כאן לפי דוגמת סעיף 1 בחוק מרשם האוכלוסין, בו נאמר בהגדרות "לענין חוק זה", משום שנושא זה של רישום יכול להתעורר בכיוונים שונים, והואיל ועל ולה להיות גם אי-השלמה, לא רצינו ליצור את הרקע ולחזור על הפרשה כוללה. כי מה עלול לקרות? יבואו ויפרשו שמן ההן נשמע הלאו, ואם בגליון הרישום נכתב כך ובחעודת הזהות - שאני אפשר לכתוב אחרת. ואנחנו רצינו שהנושא הזה לא יהיה נתון לוויכוח בצורה זו.

היתה טענה שחוק מרשם האוכלוסין איננו עוסק ביהודים, פרט לתוספת הזאת, ואם כך - מדוע להוסיף אותה? נושא זה לא היה מחעורר-אילמלא הצמצום הזה בפרשנות של פסק-הדין לגבי סמכויותיו של פקיד הרישום. אפשר להציע בחקיקה דרכים שונות, אשר

לקבוע שחוק מרשם האוכלוסין נשאר בכלליותו המזהירה ומקבלים את חוק מרשם היהודים. אני חושב שזה היה פחות נאה. לדעתי, היתה יותר נאה וסביבית שמאחר והזכרנו את הלאום והדת, ינצמיד מיד לאחור עכין, בסעיף 3א, את הפרובלמטיקה הנובעת מהלאום היהודי, שבסופו של דבר יש לו מעמד מיוחד בארץ הזאת.

אני מקבל את הערותיו של ח"כ צדוק בדבר הפיכת הסדר בסעיף 3א, לאמור, קודם לומר באופן מוזיטיבי "לא יירשם אדם כיהודי וכו'", ואחר כך לומר מיהו יהודי.

שאלה נוספת היתה מה קורה לגבי אדם שיש לו איזו הוכחה סותרת. פתרון אחד יכול להיות מייד, בזה שנאמר: אלא אם כן נקבע אחרת בפסק-דין של בית-משפט מוסמך, ואני כשלעצמי נוטה לזה. אפשר גם להוסיף: אם הוכח להנחת דעתו של פקיד הרישום, אלא שאז יש סכנה שיתקיפו את שיקול הדעת של פקיד הרישום ויטענו לפני בית-המשפט: מדוע פקיד הרישום לא השתכנע? הפקיד גם יכול לטעון: אני מצטער מאד, אמנם התעודה הזאת יש לה סתירה טובה, אבל אם יש לי תעודה כלשהי שבה רשום אחרת אינני יכול לקבל את ההוכחה שאתה מציג. לדעתי, הפשרה צריכה להיות ניסוח שיש לו שיקול דעת מלא, ואם הוא משתכנע יכול לפסוק.

היו"ר י. ש. בן-מאיר: נמשיך ביום ב' הבא.

אני מבקש את החברים שיש להם הסתייגויות לסעיפים 4א ו-4ב שידאגו לכך שהן תגלנה בהקדם לכך, משום שהיועצים המשפטיים מתבקשים לנסח סופית את כל ההצעות.

הישיבה ננעלה בשעה 11.00.